

(سیمپۆلۆژیا سۆزان د دیوانا (وه‌رنه‌ئەقینی) یا هۆزانقان (سەلمان کوقلی) دا)

دولت محمد أحمد* و نزار سلمان طاهر**

*پشکا زمانێ کوردی، فه‌کۆلتییا زانستین مروفايه‌تی، زانکۆیا زاخۆ، هه‌ریما کوردستانێ- عیراق

**پشکا زمانێ کوردی، کۆلیژا په‌روه‌ردا بنیات، زانکۆیا زاخۆ، هه‌ریما کوردستانێ- عیراق

((میزوويا وه‌رگرتنا فه‌کۆلیني: 5 کانوونا ئیکن، 2021، میژوويا ره‌زامه‌نדיا به‌لافرکني: 18 کانوونا ووی، 2022))

پوخته

سیمپۆلۆژیا سۆزان وه‌کی بابه‌ته‌کێ گرنگ د ژيانا ئاسایی و پۆژانه‌دا دیاردیبت، کو بویه لایه‌نه‌کێ ب بها دناف بابه‌تین جیاوازدا، بیگومان ده‌قین ئەده‌بی ب گشتی و هۆزان ب تایبه‌تی ئیک ژ ئەوان بوارانه‌ یین کو سیمپۆلۆژیا سۆزان تیدا به‌رجه‌سته‌ دبیت، ئەف (سۆز) ه‌ه‌لگرئ واتایه‌کا مه‌زنا ده‌قییه، ژبه‌ر ئەقی چهن‌دی مه‌ ب فه‌ر دیت کو ژ پوانگه‌ها ره‌خنه‌یا سیمپۆلۆژیا یی فه‌کۆلین ل دور ئەقی بابه‌تی به‌یته‌کرن، داکو ده‌لاله‌تین نیشانه‌یین ساخله‌تین پیکهاته‌یین سۆزداري (په‌رۆشی، خۆمه‌زنکرن، گله‌یی و گازندئ، شانازیکرن) یی به‌یته‌ نیشاندان، دیسان گرنگییا ئەقی فه‌کۆلیني ئەوه‌کو هه‌تاكو ده‌می ئەنجامدانا ئەقی فه‌کۆلیني هیچ فه‌کۆلیني ب ئەقی شێوه‌ی نه‌هاتیه‌ کرن د مه‌یدانا ئەده‌بیاتا کوردی ب گشتی و مه‌یدانا ره‌خنه‌یا ئەده‌بی کوردی ب تایبه‌تی، هه‌ر ئەف چهن‌ده‌ ژي بویه پالده‌ره‌ک بۆ ئەنجامدانا فه‌کۆلیني لژیر ناھونیشانی (سیمپۆلۆژیا سۆزان د دیوانا (وه‌رنه‌ئەقینی) یا هۆزانقان (سەلمان کوقلی) دا) یه ، کو ل دويف میکانیزمه‌کا دیارکری هه‌ر ئیک ژ ساخله‌تین پیکهاته‌یین سۆزداري (په‌رۆشی، خۆمه‌زنکرن، گله‌یی و گازندئ، شانازیکرن) یی دناف ئەقان ده‌قین هۆزانا نویدا هاتینه‌ شروقه‌کرن.

ل ئەقیرئ شروقه‌کرنا هه‌ر ئیک ژ ئەوان ساخله‌تین پیکهاته‌یین سۆزداري یی و نیشاندانا ده‌لاله‌تین ئەوان ب ریکا هنده‌ک نیشانه‌ و ده‌رپینین سیمپۆلۆژی د هۆزانا نویدا ل دويف هه‌رسئ جوړین سۆزا (حه‌ژیکرن و قیانی، ئیش و نازار و که‌ربژێقه‌بوونی، قیانی و که‌ربژێقه‌بوونی پیکه‌هه) هاتینه‌ ئەنجامدان، ل دویمه‌هیکئ ب گشتی بۆمه‌ دیاربو کو ژلایه‌کیه‌ (هه‌ر سۆزی) د ئەقان سۆزاند هه‌یه‌ و دو جوړین سه‌ره‌کیین سۆزی وه‌کی (حه‌ژیکرن و قیانی، ئیش و نازار و که‌ربژێقه‌بوونی) دناف ئەواندا هاتینه‌ به‌رجه‌سته‌کرن دگه‌ل هه‌بونا هیزه‌کا مه‌زنا سۆزداري دناف هۆزانیدا، ژلایه‌کئ دیقه‌ ساخله‌تین پیکهاته‌یا سۆزداريیا گله‌یی و گازندئ د ریزا ئیکئ ده‌یت و ساخله‌تین پیکهاته‌یا سۆزداريیا په‌رۆشی و خۆمه‌زنکرن د ریزا دویمه‌هیکیدا، له‌وما ریزا وه‌سفیا شروقه‌کاری ریزا هه‌کا گونجای بوو بۆ ئەنجامدانا فه‌کۆلیني، هه‌روه‌سا ده‌لاله‌تین ئەوان هۆزانا زه‌مینه‌ک بوون بۆ هه‌لگرتنا پامان و هۆزانقانی بخۆ کو تیدا باسی بابه‌تین (ئەقینی، نیشتمانی و نه‌ته‌وه‌یی، جفاکی) هاتیه‌کرن.

په‌قین سه‌ره‌کی: سۆز، هۆزان، سیمپۆلۆژیا سۆزان، ساخله‌تین پیکهاته‌یین سۆزداري، ده‌روونی، سەلمان کوقلی. پرسیار و گریمانە یا فه‌کۆلین گریمانە یا ئەوئ چهن‌دی دکه‌ت، کو جوړین ساخله‌تین پیکهاته‌یین سۆزداري د هۆزانین (سەلمان کوقلی) یدا ب گشتی دیاربکه‌ت، کانی نارمانجا بکارهینانا ئەوان ئەرینی یان نه‌رینیه‌؟، پامان و تایه‌تمه‌ندیین ئەوان ل ده‌می بکارهینانیدا ب هاریکارییا هنده‌ک ده‌رپینین تایه‌ت دیاردبن، له‌وما فه‌کۆلین هه‌ولدده‌ت به‌رسقا ئەقان پرسیارین ل خوارئ بدات:

- ساخله‌تین پیکهاته‌یین سۆزداري د هۆزانیدا ب گشتی و هۆزانین (سەلمان کوقلی) یدا ب تایه‌تی چنه‌؟
- چه‌وا ساخله‌تین پیکهاته‌یین سۆزداري د هۆزانیدا ده‌یته‌دیارکرن؟
- رۆلی سیمپۆلۆژیا سۆزان چیه‌ د دیارکرنا لایه‌نی ده‌روونی د هۆزانیدا؟

پيشه كى

ناقونيشانى قەكۆلىنى: قەكۆلىن لژىر ناقونيشانى (سىمىيۆلۆژيا سۆزان د ديوانا (وهرنه ئەقيني) يا هۆزانقان (سەلمان كوقلى) دا) يە.

سنوروى قەكۆلىنى: د ئەقى قەكۆلىنىدا (4) هۆزانين هۆزانقان (سەلمان كوقلى) هاتينه وەرگرتن، چونكى ل دويىف پىنمايىپىن بەلاقەكرنا قەكۆلىنا گوقارى نايىت قەكۆلىن گەلەك درىژبىت، لەوما ئەف چەند هۆزانە وەكى نمونە بۇ پشكا پراكىكى هاتينه وەرگرتن ب مەرەما چوارچوقەكرن و سنورداركرنا قەكۆلىنى.

گرنگىيا قەكۆلىنى: گرنگىيا قەكۆلىنى د ئەوى چەندىدايە كو هەردوو بابەتى دەرووناسى و ئەدەبى پىكقە دەينه گرىدان ژ پىخەمەت دياركرنا ساخلەتین پىكقاتەيىن سۆزدارى (پەرۆشى، خۆمەزكرن، گلەبى و گازندە، شانازىكرن) د دەقین هۆزانیدا، ديسان قەكۆلىن دىتە رپكەك و ژىدەرەك تايبەت و گرنگ دەربارەى پەيوەندىيا ئەدەب و دەرووناسى و پەرخنا دەروونى.

رپبازا قەكۆلىنى: قەكۆلىن ل دويىف رپبازا وەسفىيا شىكارى هاتيه ئەنجامدان، كو راستەوخۆ نمونەيىن هاتينه وەرگرتن ل بەر رۆشناييا ئەقى رپبازى هاتينه شروققەكرن.

كەرەستەيىن قەكۆلىنى: هۆزانين ديوانا (وهرنه ئەقنى) هاتينه وەرگرتن، دويىفدا ساخلەتین پىكقاتەيىن سۆزدارى و رپزەيا بكارهينانا ئەوان ب رپكا هەندەك نيشانەيىن سىمۆلۆژى هاتينه نيشاندان.

پشكىن قەكۆلىنى: قەكۆلىن ژ دوو پشكان پىكدەيت: پشكا ئىكى: ژ تەوهرين (دەرازىنكەك تيورى ل دور زاراف و تىگەه و پىناسەيا سىمىيۆلۆژيا سۆزان، ساخلەتین پىكقاتەيىن سۆزدارى (پەرۆشى، خۆمەزكرن، گلەبى و گازندە، شانازىكرن)) يى پىكدەيت.

پشكا دوويى: ئەف پشكە برىتبيە ژ پراكىتيزەكرنا ساخلەتین پىكقاتەيىن سۆزدارى ل سەر دەقى هۆزانين ديوانا (وهرنه ئەقنى) يا هۆزانقان (سەلمان كوقلى) يدا.

1- پشكا ئىكى

1-1- زاراف و تىگەه و پىناسا سىمىيۆلۆژيا سۆزان:

1-1-1- زارافى سىمىيۆلۆژيا سۆزان: زارافين جياواز ل دور زمانين جياواز بەرامبەرى سىمىيۆلۆژيا سۆزان دەينه بكارهينان، ئەقین ل خوارى ئەو زارافن:

زارافى سىمىيۆلۆژيا سۆزان د بنەپەتدا ژ هەردوو بەيقين (Sémiotique) واتە زانستى سىمىيۆلۆژيايىن يان سىمىيۆلۆژيا و (passion) ژ سۆز (الھوى) هاتيه، هەندەك پىناسە و تىگەهين گرنگ بۇ ئەقى زارافى هاتينه بەخشين، هەستكرن ب چونە دناق كويراتبيەكا بەپىز و دياركرنا ئەقان زاراقان، كو زاراقەكى گشتگيرە د زانستى سەردەمىدا و ئەوى ژى خواندنا (الھوى - حەز) ان دكەت، بنىادگەرى، پىكقاتەيى و دەلالى كو ئەو ژى سىمىيۆلۆژيا حەزانە (سعدىة، 2016)، واتە دىتە (Sémiotique des passions) و دزمانى عەرەبىدا هەندەك زارافين وەكى "سىمىيائيات الأھواو" يا وەرگيرانا (سعيد بنگراد) يدا، هەروەسا د هەندەك وەرگيرائين دىتەدا وەكى وەرگيرانا (محمد الداھى) زارافى (سىمىيا الھواء) هاتيه و د وەرگيرانا (فريد الزاھى) زارافى (سىمىيائيات العواطف يان سىمىيائيات الأحساس) هاتيه بكارهينان (سعدىة، 2016) و د هەندەك ژىدەرین دىتەدا بەرامبەرى زارافى (سىمىيا العواطف = العاطفة سميائيا = sémiotique de la passion) (طراكي و مباركي، 2013-2014) دەيتە بكارهينان، ديسان سۆز د سىمىيۆلۆژيا بابەتدا گەلەك گرنگە، هەروەسا دناق جفاكى مروفايەتبيىدا سۆز ب گشتى گرنگە.

كەواتە زارافين جياواز بەرامبەرى سىمىيۆلۆژيا سۆزان هاتيه بكارهينان وەكى (سىمىيولوجيا الھوى، سىمىيا الأھواء، سىمىيا الھوى، سىمىيا العواطف، سىمىيا الأحساس، سىمىيا العاطفة، دلائلة الأھواء، دلائلة الھوى، سىمىيولوجيا الشعور، السىمىيا الھووية، علم حالات النفس) و نىزىبكترين زاراف ژى بۇ

ئارەزىۋويىن دياركرى و سۆزدارىيى زلايىن ھەزىكرن و پەروشىيى و... ھتد و ھەبوونا ھەلچوونان و ھكى ترپس و ھەقركىيا دەروونى و دلەپاوكى و ... ھتد(ملىكە، 2014) و سىمىۋلۇژيا سۆزان گرېداى دوو پىكھاتەيانە(الرشود، 2017):

ئىك: پىكھاتەيا شلەژانىن دەروونى. دوو: پىكھاتەيا سۆزدارىيى.

ھەردووك زى پىكھە دەپنە ناكرن ب (كىنونة المعنى)(ھەبوونا رامانى) يى.

ئەم دىشىين تىگەھى سىمىۋلۇژيا سۆزان ب ئەقى شىۋەى دياربەكەين:

زاراقى (الأهواء)(ئارەزىۋوكرن) يەكەبەكە ئاماژە پى ناھىتەدان ھەتاكو بابەتتىن بەرى ئەۋى نەھىتە دياركرن، ھەروەسا زنجىرەكە ژ ھەلچوونىن نەجىگىر ب رىكا ھەبوونا ئەقان ھەزىن ھەلچوونىن بوورى دگەل ھەبوونا ئارەزىۋويان، كو "تىگەھەكى بنەپەتتىيە ژ سىمىۋلۇژيا گشتى يان سىمىۋلۇژيا كلاسكى ب دىتتا فونتانى، كو پشتبەستنى ل سەر تىگەھە و دەرپىننى سۆزان دكەت دناف سىمىۋلۇژيا سۆزاند" (بەزىز و فراق، 2017-2018)، كەواتە سىمىۋلۇژيا سۆزان ژ سىمىۋلۇژيا كارى ھاتىە، كو سىمىۋلۇژيا رامانا ئەۋى زانستىيە ئەۋا ژ سىمىۋلۇژيا گشتى (سىمىۋلۇژيا كلاسكى) ھاتىە، كو ب دىتتا (فونتانى) سىمىۋلۇژيا سۆزان دەرپىننى ژ بارىن سۆزدارىيى و تىگەھەين ئەۋان د چوارچوۋى سىمىۋلۇژيا سۆزاند دكەت.

ژ ئەقان ھەمى تىگەھە و راماناندا ۋەسا دياردىبىت كو پەيھا (الھوى) واتە ھەزو قىانا دەروونى مروقى كو واتىەكا ئەرىنىيە و دەتە دياركرن كو دىبىتە رىكەك بۇ ئەۋان ھۆكارىن پەيدا بوونا سىمىۋلۇژيا سۆزان.

1-1-2-2- پىناسا سىمىۋلۇژيا سۆزان:

دەربارەى پىناسا سىمىۋلۇژيا سۆزان زى، دىسان

سىمىۋلۇژيايى زاراقتى (علم حالات النفس)ە، لەوما ھەرسى زاراقتىن (الھوويات، الھولوجيا، الھووية) زى چىدىبىت(الزاهى، 2003).

1-1-2- تىگەھە و پىناسا سىمىۋلۇژيا سۆزان:

1-1-2-1- تىگەھى سىمىۋلۇژيا سۆزان:

ھژمارەكا زانايىن سىمىۋلۇژيايى د قەكۆلىننىن خۇدا ھەولدايە تىگەھە و بابەتى سىمىۋلۇژيا كارى دەھمان دەمدا دياربەكەن، ھەروەسا ھەولدايە بابەتى سىمىۋلۇژيا سۆزان دياربەكەن ۋەكى ھەمى بار و ھالەتتىن دەروونى د كارىن ئەدەبىدا، كو ئەف كارە زى بابەتتىن ھەست و سۆزان بخۇقەدگىرىت، كارى ئەدىب و نقىسەرى پىدقى ب ئەقان ھەردوو بىافانە، داکو ھزر و بىرپىن خۇ بدارپىزىت بۇ سەلماندىن و دياركرنا ھەستان بۇ بدەستقەئىنانا ئارمانچىن خۇ و گەھاندن و بەرسقدان و كارلىكا ئەۋى دگەل يىن دىتر.

مەيدان و بوارى سىمىۋلۇژيا سۆزان نە بوار و مەيدانەكا نوبىيە د قەكۆلىننىن سىمىۋلۇژيايىدا، بەلكو دروستكرنا بىئادى ئەۋى بۇ ھەول و بزاقىن بوورى دزقرىت ل دەف قەكۆلەران، ھەروەكى قەكۆلەرى سىمىۋلۇژيايى (گرىماس) ى د پەرتووكا خۇدا ب ناقتى (المعنى – Dusens) ئاماژە ب ئەقى چەندى دايە و دياردكەت كو سىمىۋلۇژيا سۆزان پىكھاتەكى دەروونىيە و گرېداى خۇبەتى و ھەستىن مروقىنە.

ئەگەر قەكۆلىننىن بسپورى و تايبەت ل دور سىمىۋلۇژيا سۆزان بەينەكرن، سىمىۋلۇژيا سۆزان دىبىتە لقى دووىن ژ سىمىۋلۇژيايى و تەمامكەرى سىمىۋلۇژيا كارىيە(*)، كو دئەقى چوارچوۋەيدا (غرىسماس) و (فونتانى) ھەولدايە ئەقى بابەتى و لىكدان و ھەبوونا ئەۋان د چوارچوۋى پەبوەندىين مروفايەتىن دجىھانىدا دياربەكەن.

قەكۆلىننىن سىمىۋلۇژيا سۆزان ل دور دەستنىشانكرنا شىانانە ئەۋىن رەۋشا دەروونى و بابەتى دياردكەن، شروققەكرن و ھەبوونا ھەز و

واتە سىمىيۇلۇژيا سۆزان جۆرەكى سىمىيۇلۇژيايىيە، كو بۇ جارا ئىكى ھەردوو زانا (گريماس) و (فونتانى) بنياتى ئەوئ دانايە پشتى بەلاقەكرنا پەرتووكا ئەوان و بوارەكى گرنگە دەقېن ئەدەبى و ئاڧاكرا ئەوى دەقى، چونكى سىمىيۇلۇژيا سۆزان بنەما و كرىارەكا بەپز و ب بەايە بۇ دەستنىشانكرنا دەلالەتېن دەقى ئەدەبى و پشتبەستنى ل سەر حەز و ئارەزوو و قىانى دكەت، ھەروەسا دويڧچوون و خواندان بۇ پشتراستكرن و ئاشكرنا يېشقەچوونېن دەروونى و دياركرنا ھەلچوونان دكەت، كو دەپنە قەگھاستن بۇ بارى قىان و حەژىكرنى ھەر ژ دەسپىكا ھۆزانى ھەتا دويماھىكى، ديسان سىمىيۇلۇژيا سۆزان ئەوان دەلالەتان ئاشكرادكەت ئەوئېن گرنكى ب ھەلچوون و سۆزېن گرېداى ب دەروونى ھۆزانقانىقە، كو ھېقىنېن دەقىيە، كول دور دەروونى دزڧرېت و پشتبەستنى ل سەر سۆزان دكەت، جىھانەكە ژ پىكھاتەيا دەروونىيە و دچىتە دناڧ دەروونى مرؤفى و دەممى ئاخفتن و گوتارىدا دياردېيت، چونكى گرېداى دەروون و سۆز و دياركرنا حالەتېن جىاواز و گېولى يېن دەروونىيە و دەپنە قەگھاستن بۇ بارى سىمىيۇلۇژيايى وەكى دەسپىكەكا نوئ، ژ ئەقى چەندى وەسا دياردېيت سىمىيۇلۇژيا سۆزان پەلدار و بگۆر و نەجىگىرە و بنىادەكە ژ بنىادېن خواندېن سۆزدارىيى و پشتبەستنى ل سەر دكەت و گرېداى لايەنئ دەروونى و بابەت و دەقېن نىزىكى سۆز و دەروونى مرؤقىە د ناڧ ھۆزانىدا(ربابەت، 2018) و(حمىد، 2019) و نواندا بنىادى دەلالى دكەت بەرامبەر لايەنئ سۆزدارىيى د پەيام و دەقېن ئەدەبىدا.

رەھەندېن سۆزان كارىگەربىيا نڧىسەرى يان ھۆزانقانىە ب دەوروبەرى، بۇنموونە دەممى مرؤڧ دچىتە شەھىانەكېدا دى ب ئەوى ژىنگەھى يان دەوروبەرى كارىگەربىيت ئەوى دناڧدا و دئەنجامدا

گەلەك پېناسەيېن جۆراوجۆر بۇ سىمىيۇلۇژيا سۆزان ھاتىنە كرن، ژ ئەوان: سىمىيۇلۇژيا سۆزان: "قەكۆلىنەكا دەروونى و خۆيەتى و ھەلچوونېن لەشى و حالەتېن دەروونىيە، ھەروەسا وەسڧكرنا لايەنېن كاركرنا واتايى دناڧ دەق و گوتارىن سۆزدارىيىدا، كو جەختى ل سەردو پىكھاتەيېن بنەپەتى دكەت، ئەو ژى پىكھاتەيا شلەژانېن دەروونى و پىكھاتەيا سۆزى يان ھەلچوونىيە و دەپتە ناڧكرن ب كىانەكى واتايى و سۆزى"(ملىزە، 2015-2016)، ئانكو سىمىيۇلۇژيا سۆزان دويڧچوون و قەكۆلىنەكا دەروونى و ھەلچوونىيە لەشى و حالەتى دەروونىيە ئەقە ژلايەكىقە، ژلايەكى دىقە لايەنەكى سالوخەتكرنا واتاييە دناڧ دەقېن ئەدەبىدا و ھەردوو پىكھاتەيېن (شلەژان (تېكچوون) - التوترا) و (سۆزدارى - العاطفى) يى بخۆقەدگرىت، چونكى دەلالەت ھۆكارەكى ھەستىيە و گرېدانەكا راستەوخۇيا ھەى ب لايەنئ سۆزدارىيىقە.

سىمىيۇلۇژيا سۆزان: "ئەو لقى سىمىيۇلۇژيايىيە كو پشتبەستنى ل سەر زنجىرەيا لايەن و گرېيېن (پراگماتىكى) يا گوتارى د دانوستاندنا گوتارىيىزى يان ئاخافتنكەرى ژسىمىيۇلۇژيا كارى بۇ سىمىيۇلۇژيا سۆزاندا دكەت"(ربابەت، 2018).

لقەكە ژ لقتىن سىمىيۇلۇژيايى و گرنكى ددەتە لايەنېن ئەپستىمۇلۇجى و دەروونى يېن پەيام و ئارمانجا دەقېن ئەدەبى و قەگھاستنا سۆزى و سۆزدارىيى ژ سىمىيۇلۇژيا كارى بۇ سىمىيۇلۇژيا سۆزان، لەوما ئەم دىيېن سىمىيۇلۇژيا سۆزان د دەقى ئەدەبىدا دياربەكىن، چونكى جەكە گرنگە د پەيامېن ئەدەبىدا، ئەقە ژى ئەوئ چەندى ناگەھىنېت كوهەستىن دەروونى و خۆيەتېيىن مرؤقى ژزانستى دەروونى ھاتىنە وەرگرتن، بەلكو جەختى ل سەر دەلالەت و كرىارىن سۆزدارىيى دكەت.

دەرئەنجامی ئەوئ ژى نەجیبچیکرنا خۆپەتەکییە کو د بابەتی ئەویدا بەپایەکی گرنگ هەیه، کو نواندن و جیبەجیکرنا هەقسەنگی و ئارامییا دەروونی و دەرئەنجامی گھۆرپنا حەژیکرنییە دناقبەرا ئەواندا، هەرەسا ئەم دشیین بەرئخۆ بەدینە پەرۆشیی وەکی دەرئەنجامی هەستکرنی ب دویربوون و بەرزەبوونا کەسەکی کو جەهەکی دیار و پێشچاف هەبیت، بۆنموونە ئەم دشیین بیژین پەرۆشی ئەقەیه:

"پەرۆشی دزقپتەقە بۆ (نقیسین- ئاخفتن - گوتار) کاریگەری(شینوار) ین سۆزدارییی.

بەرزەبوون یان دویرکەفتن ژ کەسەکی پیکهاتەیا دابرائیپە یان جودابوونئ (انفصال) جەهەکی تاییەت هەیه..... بابەتەکی ب بەپایە ژ جورین خوازراو کو ب ئارەزویا خۆ دەستنیشانکەت"(لیندە، 2008).

ژ ئەوان پیکهاتەییین دناف شیوہی سۆزا پەرۆشییدا پەیدا دبن ترسە، ئەگەر پەرۆشییا کەسی ئیککی زیدەبوو، بیگومان دئ ترس زیدەبیت بیکو دویچووونا چافکانییی بۆ بەیتەکرن د ئەوی بابەتیدا، کو بابەتەکی گرنگە و ترس ژ پیکهاتەییین بنەرەتیین ئەویپە، کەواتە پەرۆشی دەربیرن و دەرئیکستنا دەروونی و لقاندنا حەز و ئارەزوویانە ب ریکا کۆمکرنا ئەوان پەرۆشییان(معلوف، 2011)، ژلایەکی دیقە ئەف پەرۆشیە ب ئەگەرئ ژ دەستدانا کەسەکی نیزیکی خۆ دکەت و ھندەکجاران ژى دەندەک حالەتاندنا دگەل حەژیکرنی دەیت، ئەف ھەستە ل دەف ئەوان کەسان پەیدادبیت ئەوین قیان دناقبەرا ئەواندا هەیه و دەمی ژ ئیک و دوو دویر دکەفن پەرۆشییا ئەوان بۆ ئیک و دوو زیدە دبیت، چیدبیت ئەف ھەستە دناقبەرا ھەقالاندنا پەیدا ببیت یان د پیکهەگریدانا پەیوہندیان دناقبەرا ئەندامین خیزانیدا(النجلاء، 2020) و ھاریکارە بۆ دەربیرنا

دبیتە ئەگەرئ خۆشییی و سیمیۆلۆژیا سۆزان نە بتنی د مەیدانا سیمیۆلۆژیاپی لایەن و بابەتەکی ھەقچەرخ و نوویە، بەلکو د گەلەک بوارین وەکی قەکۆلینین کەفن ئەوین بەری نوکە ژلای قەکۆلەرانیقە ھاتینەکرن وەکی بواری دەرووناسی و ئەدەبی و فەلسەفە و ...ھتد ژى بخۆقەدگرت و گرنگیەکا مەزن پی دەیتەدان د ھەر ئیک ژ ئەوان بواران، ب پامانەکا دی سیمیۆلۆژیا سۆزان تەمامکەرئ سیمیۆلۆژیا کاریبە د ئەوئ چوارچوقیدا ئەوا (غریماس) و (فونتانی) یی ئاقرکی، بەلی ب گشتی سیمیۆلۆژیا سۆزان جیاوازە ژ سیمیۆلۆژیا کاری و پیکهە تەمامکەرئ ئیکن د قەکۆلیناندا بۆ دیارکرن دەلالەتین کو کاردکەن بۆ بەرھەئینانا واتیان، ئەگەر سیمیۆلۆژیا کاری گرنکی ب کاری بەدەت د پەیوہندییا بابەتاندا، سیمیۆلۆژیا سۆزان ژى گرنگی ب بارئ دەروونی و خۆپەتییا ھەلچوونان د پەیوہندیین بابەتان یان تشتەکی دیتەر دەت(علاوی أحمد المطامي، 2020).

1-2-1- ساخلەتین پیکهاتەییین سۆزدارییی (الخصائص التركيبية للعواطف):

1-2-1- پەرۆشی (الشوق): پەرۆشی (الشوق) وەسا ھاتیە کو ئیکە ژ ھۆکار و پیکهاتەییین سیمیۆلۆژیا سۆزان، ئەف پیکهاتە د دەروونی مرۆقیدا جەهەکی سۆزدارییی جیگیر ھەیه، پەرۆشی ل دەف ئەقینداران دگەل غەریبیی ھەیه ب ئەگەرئ ژئیک و دوو دوویرکەفتن و خاتر خواستنی یان ئارەزوویین بەیز بۆ قیانئ(الرشود، 2017)و(علی (ابن منظور)، 2003)، داکو جارەکا دی وەکی ھەرچار دریزە ب ئەقینا خۆ بەدن و دابەزاندنا دەروونی و لقینین ئارەزوومەندانەپە، کو دەرئەنجامی ئەوئ (گری و قەر) لاوازییپە(لیندە، 2008).

د بواری ئەدەبیدا پەرۆشی نواندن و خۆپەتییا ئیکییە، ھەر ھۆزانفانەک بۆ پەیوہندییا دویرکرنی و دویربوونی ژ خۆشتقییا خۆ بکاردئینیت و

دويردكەئىت ژ پەيوەندىيىن جفاكى، ئەف خۆمەزىنكرنە پىژەيىيە و ژ كەسەكى بۇ ئىككى دى دەيتەگھۆرپىن، ھندەك كار و شيان ل دەف كەسىن مەزن ھەنە و خۆ پىن بلىند و مەزن دكەت دەمى دىيىنىت ئەف شيان و كار و تىشتە ل دەف كەسىن بەرامبەر ئەويدا نىنە، ئەف چەندە ژى دزقپىتەقە بۇ ژىنگەھ و پەروەردە و چەوانىيا نىرنا كەسى بۇ ئەو تىشتى ئەو خۆ پىن مەزن دكەت (بىزىرە: ھەمدان، 2020)، ھندەكجاران ئەف خۆمەزىنكرنە دگەھىتە ئاستى سەر داچوونى دەمى ئەوى مروقە قيا بگەھىتە ئاستى يىن دىتر، بەلى ھندەكجاران ئەف خۆمەزىنكرنە بەرامبەر سىفەت و تىشت و بابەتەكى باش و جوانە و ھارىكارىيا مروقى دكەت بۇ ھزركنا ئەرىيىن، داكو باوهرى ب دەروون و خۆيەتيا خۆ ھەبىت.

دەربارەى پەيوەندىيا ھۆزانى و ھۆزانقانى ب خۆمەزىنكرىقە ئەوھەكو خۆمەزىنكرن وەكى ھەزەكا ئاسايى و سروسىتى ل دەف ھۆزانقانى بەرجەستە دبىت، داكو ھۆزانقان بشىت ھوسىتايانە و زىرەكانە ئەوان ھزرىن گرنك و ئامانجدار بگەھىنيتە وەرگرى، ئەف خۆمەزىنكرنە ژى ب ئەگەرئ ھەبوونا شيانەكا زىدەيا رەوشەنبىرى و بىرمەندىيىيە ل دەف ھۆزانقانى و ھەر ئەقە ھۆكارە كو ناقبرى جياوازىبىت ژ كەسەكى دىيىن ئاسايى، چونكى ھۆزان رىكەكە بۇ ھاندانا پەيامى ب شىپوھىيەكى ئاسايى، د ھەمان دەمدا ھەزەكە بۇ خۆمەزىنكرنى و دەربىرنا ھۆزانى، كو ھەر ھۆزانقانەك ژى ب شىپوھىيەكى جياواز و تايىبەت دەربىرناى ژ ئەقى ھزرى دكەت د ھۆزانىن خۇدا كو بۇ وەرگرى دەيتە ئاراستەكرن(المجمعي و الاحبابى، 2016).

پىگەھى ھۆزانقانى ھۆكارەكى يارمەتيدەرە بۇ ھەستكرن ب خۆمەزىنكرنى، بىھنفرەھى ئىكە ژ پىكھاتەيىن خۆمەزىنكرنى، ئەقە ژى ل دەف مروقان بىدقى ب بىھنفرەھىيىيە، كو بىھنفرەھى دزمانىدا زىندانكرنا ئاخافتن و دەروونىيە ژدەرئىخستنى و

پىدقياىيىن سۆزدارىيى بەرامبەر ھەقلان يان خۆشتقىيىن مروقى يان ھەر تىشتەكى مروقى پى كارىگەرىبىت.

ھۆزانقان ب رىكا ھۆزانا خۆ پەروشىيا خۆ بەرامبەر دويربوونا ئەوى ژ خۆشتقىيا خۆ يان نىشتىمان و باژىر و نەتەوھى يان كەس و كار يان ئەندامىن خىزانى يان دۆست و ھەقلان، كو ب شىپوھىيىن پەروشىيا بھىز و كارىگەر دەربىرناى ژ ئەوان ھەستان دكەت، چونكى ھۆزانقان ھەست نازكرىن تاكى جفاكىيە و ھەر زوى ھەست ب ئەوان ئىش و نازاران دكەت و د دەروونى خۆدە كۆمدكەت و ب تەكنىكەكا ھونەرى و ئەدەبىيىيا جوان و پەنگىن ب رىيا پەياماخۇيا ھۆزانكى دگەھىنيتە يىن بەرامبەرى خۆ و پەروشى ھەر ژ كەقندا د ھۆزانىدا ھەبوويە، وەكى پەروشى بۇ بىرھاتىن بوورى (حنىن الى الذكرىات الماضى)، ئەقە ژى ئامازەدانە ب پەروشىيەكا بھىز و ب (شدة الشوق) دەيتە ناقكرن(سامىيە، 2012-2013) و ھۆزان وەكى شىپوھىيەكى ئەدەبى ب ھەمى قۇناغىن خۆقە ھەر ژ كەقن وەرە ھەتا نوكة ژى دگەلدا بىت دناق ھەمى مىللەتاندا رۆلەكى گەلەك گرنك و باش د ئاراستەكرن و نىشاناندا ئەوى پەروشىيى گىرايە د مەيدانا ئەدەبىدا، ھەروەسا د مەيدانا پەخنىيى ژى پەخنىگر بۇخۆ كرىنە دەلىقە و بىافەك بۇ ئافاكرنا ھۆزانى.

2-1-2- خۆمەزىنكرن (الكبرىاء): خۆمەزىنكرن (الكبرىاء) واتە خۆمەزىنكرن، دەربىرناى ژ ھەبوون و خۆيەتيايەكا تەواو و مەزن دكەت و ئەو پەفتارا مروقىيە وەكى خۆبلىندكرنە (بىھنفرەھى و كەيفخۆشى) بھىز(لىندە، 2008) بەرامبەر كەسىن دبىترئ دەرووبەرى، ھەروەسا ب ئەقى پەفتارى ئاسودە و كەيفخۆش دبىت، ئەف دياردەيە (خۆمەزىنكرن) بەھراپىرىيا جاران كارىگەرىيەكا ئەرىنى و نەباش دكەتە سەر مروقى، چونكى نەشىت خۆ دگەل يىن دبىتر بگونجىت و دەرنەنجام تاكەكەس

دبیت ئەف کریارە کاریگەرییەکا ئەرینی هەیه، ئانکو دویچووون و کریارەکا گریڤدای لۆمەکران یان هشیارکرنییە و لیدانەکا بەرامبەر کەسەکی ئەوئ کو کارئ خو پشستگوه هاقیتی (جواد، 2011) و هەستەک تاییەتە و ئەوان نھینییان بخۆقەدگریت ئەوین د (دەروونی تاکەکەسیدا هاتینە تۆمارکران و هەلگرتن) (منصور و الشرقاوي و...، 2003) ژپێخەمەت گونجاندا تاکەکەسی دگەل دەوروبەری و درستکران رەفتار و کریاران ب رپکا هیلان و گھۆرپنا کارین نەرینی بۆ یین ئەرینی، نەمەرجه ئەف گلەبیکرنە ب تتی ئەنجامین نەرینی هەبن، بەلکو چیدییت بەرھەمەکی ئەرینی ژئ هەبیت وەکی بەیزکرنا پەیوەندییا هەقالینی و قیانی دناقبەرا تاکەکەساندا ئەوین هاتینە سزادان، چونکی دیاردەیهکا ب هەند وەرگرتننیه بۆ بەردەوامیدانا قیانی و هەقالینیی دناقبەرا ئەوین هاتینە گازندا ژ ئیک و دوو دکەن (المحمادي، 1435-1436) و ل سەر ئەوی کەسی دەیتە سەپاندن (ئەوئ بەرپرس و هۆکارە ژ هەر کارەکی نەگونجای) (عزام، ----) و (المحمادي، 1435-1436) د هەمی بواری کارو کریارین ژیانیدا.

گومان د ئەوئ چەندیدا نینە ئەف کریارە (گلەیی و گازندە) دەیتە نواندن بەرامبەر ئەوین گازندە ژئ دەینەکران، داکو مافی خو وەربرگن و زیانی نەگەهینە دەوروبەری و رەفتار و رەوشتین باش پێشکەشی جفاکی بکەن دپاشەرپۆژیدا، لەوما گازندەکران ژ ئەنجامئ ئەگەرئ زیدەحەژبکران و ژناقبەرا کەرییە و هەلسەنگاندنا کەسئ بەرامبەرە ب مەرەما شیرەتکران و رەخنەگرتنەکا نەرم و گونجایە، کو ژلای کەسەکیقە بۆ کەسەکی دی دەیتە ئاراستەکران ل دەمئ نەپازیبووون ژ کەسئ بەرامبەر (عزام، ----) و دەلالەت و بەرھەقییەکا بۆ باشتکران و پێشکەفتن و بەیزکرنا پەیوەندیی دناقبەرا تاکین جفاکید.

زیندانیکرنا ئەزمانی ژ گومانئ و زیندانیکرنا برینایە ژ کیم و کاسیی، هەروەسا بپھنفرەھی پازیبووون و گریڤدانا دەروونییە بۆ قیانی، هۆزانقان ئەوان دیاردەیین هەستکران ديارناکەت ئەوین سیفەتین لاواز تیدا، بەلکو نواندا ترس و پەرۆشیی دکەت (لیندە، 2008) و دەمئ بپھنفرەھییا هۆزانقانی پتر دبیت، بپگومان هیزا ئەوی ژئ زیدە دبیت و بەروفاژی پەرۆشییە کو بپھنفرەھییا ئەوی زیدە دبیت و خوێتیا ئەوی لاواز دبیت.

د حالەتی خو مەزکرنیدا کۆنترۆلا ئەقلى دەیتە قەگوهاستن ژ نەرینی بۆ ئەرینی، نەرینیین لاواز هەروەک (پەرۆشی - ترس) و (ئەرینیین بەیز خو مەزکرن - بپھنفرەھی)، کەواتە خو مەزکرن ژ ئەوان پیکهاتەیین گرنگین سیمیۆلۆژیا سۆزانە کو لایەن (بەیز و لاوازی) یی د هۆزانیدا دیاردکەت. ب هەمان شیوە ل دەف هۆزانقانی ژئ خو مەزکرن ل دویف چەوانیا ئەوئ هەردو لایەن ئەرینی و نەرینی بخۆقەدگریت، کو "لایەنی ئەرینی خو مەزکرن بەرسقدانا ئەگەرئ ناخۆییین جیگیرە بۆ کەسایەتی کو دشیاندا نینە کۆنترۆل ل سەر بەیتەکران، وەختی دەرونی خو باشتربینیت، بەلئ لایەنی نەرینی خو مەزکرن بدەستقەدھیت ب رپکا ئەگەرئ سەرکەفتن زەدەر قە بۆ دەرون و ناخۆیییا تاکەکەسی" (الراشد، 2019).

1-2-3- گلەیی و گازندە (سەرزەنشترن) - (العتاب): گلەیی و گازندە (سەرزەنشترن) ئەو قۆناغە کو پشتی خیانەتی یان کارەکی نەپەسەند دەیت و گریڤدای هەمی حەز و ئارەزوو یین دەرونییە (المحمادي، 1435-1436)، کو دەهەمان دەمدا ئاراستەکا بۆ ژناقبەرا ئارەزوو و قیانی خراپ و نەرینییا گازندە ژیکەری، کو زیانی ب دەوروبەر و ژینگەھی دگەهینیت ژپێخەمەت باشتکران کارو کریار و رەفتاران دناف ژینگەھ و جفاکید، لەوما

ھۆزىنى و بەدەستقەئىنانا ئارمانجانقە بچىت بى ھەرپەشەكرن و زۆرىلىكرنا بەرامبەرى ل دور ئەو بابەتنى گازندە ل سەر ھەى، بەلكو بەروفاژى ناقىرى خۇ دگىرت و دمىنىت چاقەرى ب گىانەكى لىپوردەبى" (سمىسم، ----) و ھەبوونا كرىبارا گلەبىنى بخۇ د ھۆزىنىدا مەبەستەكا وىژدانىيە و ھۆزىنقان ئامازە پى ددەت بۇ دىاركنا ھەستىن خۇ بىن تايىبەت ل دور قەگوھاستنا ئەوان تىشت و بابەت و دىاردە و كەسپن گازندە ل سەر ھەىن، ژبەركو ھۆزىنقان وەكى كەسەكى ئاساىى و ب شىوہەبەكى سادە ئەقى پىرۇسى بجهنائىنىت و دمىنىتە د بارودۇخەكى نەئاساىى، كو پىندقى ھزر و شىانىيە بۇ ھەشەنگىيا گلەبى و گازندەبىن خۇ ب رىكا سۆزىن دناقبەرا وى و بىن بەرامبەردا(شكر و مصطفى، 2014) و(بىئىرە: الثعالبى، 2000 و سوركتى و ادريس، 2014) و ب رەنگەكى ئەدەبى و ھونەرى و ئىستاتىكى نەخشە و پلان و بەرنامەكا تايىبەت بۇ دادىت و دگەھىنىتە وەرگرى ھەتا ئەوى پادەى وەرگر ئاشنايەتبيەكا تەواو دگەل ئەوان گازندەبىن ھۆزىنقانى پەيدا دكەت و تام و چىژەكا تايىبەت زى وەردگىرت و پى ئاسودە دبىت ب ئەگەرى ئەو بارى سۆزدارى و ئازراندنا دەروونى ئەوا ژدەف ھۆزىنقانى بۇ دەپتە قەگوھاستن، لەورا گلەبى و گازندەكرن ژ ھەردووپرەگەزىن (لۆمەكرن (اللوم)، ھىجەت (العذر)) ان پىكدەھىت، پىكقە بنىاتى گلەبىن د دەقى ئەدەبىدا د دان(لیندە، 2008)، كو رەگەزى لۆمەكرنى ژ لۆمەكرنا كەسپن خۇشتقى پىكدەھىت ل دور ئەوان بابەتىن زىاننى دگەھىنىت، ئەقە زى دبىتە ئەگەر و رىكەك بۇ دەربىرنا ئىش و ئازارىن ھۆزىنقانى، بەلى ھىجەت ئەو بارى دەروونىيە، كو كەسەكى ھىجەتەكا ھەى بەرامبەر تىشتان يان روویدان و بابەت و كەسان، وەكى كەفتنە دناق جىھانەكا حەژىكرنا ساختەدا كو دبىتە ئەگەرى زىان گەھاندنى و ھەول دەپتەدان بۇ نواندنا ئەوى گلەبىنى، لەوما ئەف

دەربارەى گلەبىى و گازندە (سەرزەنشتكرن) و پەيوەندىيا ئەوى ب ھۆزان و ھۆزانقانىقە زى، بابەتنى گلەبىى و گازندى وەكى ھەر بابەت و رەگەزەكى دبىر د ھۆزىنىدا ھەبە(خضر، 2004) و ھۆزىنقان ھۆزىنقا خۇ دكەتە رىك و ئامرازەك بۇ گەھاندن و وەرگرنا گلەبىان ئەوین گرىداى ھۆكارىن جىاوازن وەكى گلەبىيا دوپروون ژ خۇشتقىياخۇ يان وەلاتى يان نەتەوہى يان زى كەسەكى خۇشتقى يان زى بەرامبەر بابەتەكى ھەستىار كو چارەنقىسسازە و پاشەرۇژا ئەوى پىقەگرىدايە، ب رامانەكا دى ھۆزىنقان گلەبىن د ھۆزىنقاخۇدا ژپىخەمەت ئەقىنا خۇ و بابەتىن گرىگ بىن دناق جفاكىدا بجه دبىنىت، كو ناقىرى بەرەف مەندەھۇشپىن دبەت و كارىگەرە دگەل بوورىنا دەمى، ھەروەسا ئەو روویدانن ئەوین د سروشتىدا روویدەن، بۇنموونە دەمى ھۆزىنقان باسنى خۇشتقىيا خۇ دكەت و وەكى تاقى وەسف دكەت، بەلى ھۆزىنقان د شەقەكا تارىدايە و گلەبىيا ئەوى چەندى دكەت كو ژ خۇشتقىيا خۇ دوپرە و نەشپتى بىنىت.

ھەرچەندە گازندەكرن كرىبار و دىارەبەكا سەرنجراكىشە ب گىشتى ل دويف تىگەھ و پىگەھى ئەوى د ژىانىدا، بەلى دبوارى دەقى ئەدەبىدا (داھىنانەكا نوپىە دەھۇزانا ھۆزىنقانىدا)(الخفاجى، 1949)، ھەروەسا ئەف گازندەبە يا (تايىبەتە و د دەروونى وىدا ژدايك دبىت)(سمىسم، ---)، ھۆزىنقان دكەقتە جىھانا سەرزەنشتكرنى، داکو دەروونى ئەوى پاقرىبىت و درىژە ب ژىان و ژىارا خۇ دبەت دناق جفاكىدا، چونكى ھۆزىنقان زى وەكى ھەر تاكەكى دبىر پىندقى ب ژىانا جفاكى و پەيوەندى و پىكقە ژىانپىە و نەشپت دوپر ژ جفاك و ھەقال و دۇست و خۇشتقىبىن خۇ بژىت.

ھۆزىنقان د ئافاكرنا پىرۇسەيا گلەبىى و گازندى د دەقى ئەدەبىدا ھوستايەكى دەستپەنگىنە و "مەبەستا وى د قى گازندىدا ئەوەكو بۇ ئەزموونا

سیاسی و ئەدەبی و ... هتد(عباس، 2008) و گریڤدای دل و دەروونیە، هەڤدەم ل دەف خەلکی ب گشتی یا هەی د ژیانیدا بۆ پاراستنا گیانی و نازایەتی بۆ دقیت، هەروەسا مەردایەتی و زیڕەکی ژێ دقیت هەبیت ل دەمی شانازیکرینیدا ب مەرەما سفککرتا تەشت و بابەتین ب زەحمەت، کو هەبوونا ئەفی گیانی دەهۆزانیڤا گرنگە.

شانازیکرن وەکی هەر بابەتەکی دی ب گشتی دابەشی سەر چەند جۆرەکان دبیت وەکی ل خواری دیار(عباس، 2007-2008) و(مەسبوق و حاجیزادە، 2018)(بنیڕە: طلیمات و الأشقر، 2011 و لطیف، 2012):

ئیک: شانازیکرنا دەروونی یان خودی (الفخر الذاتی - الفخر الفردي)، وەکی شانازیکرن ب نازایەتی و پەهلەوانی، یان شانازیکرن ب گرنگیی تەشتین ب بها.

دوو: شانازیکرنا جەنگ و شەڕ و شوڤان. سێ: شانازیکرن ب پۆڤگارەن.

چوار: شانازیکرنا ئایینی (الفخر الديني): وەکی شانازیکرن ب بیرو باروهری (تقوی و توکل) و شانازیکرن ب سەروسیمايین گەش - (شاشة الوجه) (گەشبینی) و شانازیکرن ب دلۆقانیی (رحم والعطوف).

پینچ: شانازیکرنا هۆزی (الفخر القبيلي).

دیسان د هەندە پۆلیکرین دیتردا، شانازیکرن دابەشی سەر دوو جۆران دبیت(بوملحم، 1970) و(الفخوري، 1992):

ئیک: شانازیکرنا کەسایەتی - الفخر الشخصي: ئەوەکو ئەدیب شانازیی پیدکەت دناف جفاکیدا و بەهراپتیریا جارن ژێ شانازیکرنا هۆزانقانی جیاوازه، چونکی دکەڤیتە بن کارتیکرنا جفاکی و هزرین جیاواز.

دوو: شانازیکرنا نەتەوهیی - الفخر القومي: ئەوەکو

دەربیرین و پەیفه بۆ چەند جارەکان دەڤیتە دووبارەکرنا داکو جەئ خۆ بگریت.

1-2-4- شانازیکرن (الفخر): شانازیکرن ب گشتی "حاله تەکی دەروونییە و هەستکرن ژ ئەنجامی هەبونا شیانین هزری یان جەهکی تاییەت د جفاکیدا پەیدا دبیت، ئەم دشیین ب ئەفی شیوهی دیاربکەین: "شانازیکرن دزقیتەڤه بۆ (نقیسین، ناخفتن، گوتار) کاریگەری (شینوار) ئ سۆزداریی.

هەبون پیکهاتەیا گەهشتنی. شیان و جە بابەتەکی ب بهایە (ژ جۆرین خوازاوه و ئارەزوویان دەستنیشانکەت)"(لیندە، 2008) و ئەو باری سۆزدارییە ئەوئ گریڤدای بابەت و کەس و تەشتەکی بهاداره و شانازیکەر گەهشتیی و بزاقی دکەت هەبوونا خۆ د ئەفی باریدا بسەلمینیت، دبیتە پیک و ئامرازەک ب ئارمانجا کارتیکرنا و سەرنجراکیشانا دەروونی یان هەستکرن ب کیماسییان یان هیلانا تەشتەکی کاریگەر یان ژێ بەرەهەلستیکرنا بەرامبەری(سەهام و صراح، 2017-2018).

ژلای ئەدەبیڤه شانازیکرن بابەتەکی هۆزانییە، هۆزانقان شانازیی ب هەبوونا ئەوئ شانازیی دبیت دەهۆزانیڤا، ل دەمی نیشاندا ئەوان تەشتین د هۆزانیڤا، ئەف چەندە ژێ وەکی ئەرکەکییە ل سەر ملی هۆزانقانی و پیدقییە ب ئەفی ئەرکی راببیت(أحمد، 1985)، چونکی هەبونا شانازیکرنی د هۆزانیڤا ژ کارین گرنگە و ب ئیک ژ ئەرکین سەرەکیی هۆزانقانی د ڤه هاندنا هۆزانیڤا دەڤیتە هژماردن و ئیکە ژ پیدقیاتیی هۆزانقانی د ئەدەبیین جیاوازیین جیهانیڤا، کو هۆزانقان ب گشتی گرنگی پین دەن د بارین ئەدەبیڤا(مەسبوق و حاجیزادە، 2018) و ب تاییەت ل دەمی بەرەم ئینانا هۆزانیڤا، واتە شانازیکرن هەر ژ کەڤندا گرنگییەکا مەزن هەبوویە د ژیان ئەدەبیڤا، شانازیکرن د بنەپەتدا پەگەزەکە ژ پەگەزین بنەپەتیین لایەنی تیکەلبوونا

کارىگەرى و کارتیکرین شاناىکرنى د دەقى ئەدەبىدا(سعدون، 2010).

2- پشکا دووین: پراکتیزە کرنا سیمۆلۆژیا
سۆزان ل سەر دەقى ھۆزانین (سەلمان کوئلى)
1-2- پەرۆشى:

پەرۆشى ب رپکا ھەردوو جوړین سۆزا کەسایەتى (ھیان و حەژیکرنى) و ئیش و نازارى (خەمگینى و توورەبى و خەریببونى) بەرامبەر (دیدار و دیتن و جوانییا خۆشتقییى) ھاتیە بەرجەستەکرن.

- ھۆزانا (ئەز ناچم):

د ئەقى ھۆزانیدا ھۆزانقان دەربړینى ژ (پەرۆشى) یاخۆ بەرامبەر خۆشتقیاخۆ دکەت، کو تیدا باسى زەحمەتییا دویربوون و نەبوونا دیدارا خۆشتقیاخۆ دکەت و نەقیت بىی خۆشتقیاخۆ بچیتە چ جهان، چونكى ب دیتنا ئەوى ژیان بى خۆشتقییا ئەوییا ئالۆز و ب ئیش و نازارە ودبیتە ئەگەرئ خەمگینییى، نەبوونا دیدارا خۆشتقییى و (ئەز ناچمە تاخى زینا من لى نەبیت) وەكى نیشانەیهك ل دەق ھۆزانقانى ھاتیە دیارکرن و بوویە نیشانکرى بۆ (پەرۆشى) یى بەرامبەر خۆشتقییا ئەوى، چونكى ژ ئیک و دوو دویرکەفتین و ل بەندا دیدارا ئیک و دوونە، ھەروەسا ژبەر گەرمییا پینلا سۆزداریا ھۆزانقانى بۆ خۆشتقییا ئەوى، ھۆزانقان بخۆ پەرۆشییا خۆ ئاشکەرا دکەت و چەوانى و رپژەیا دەلالەتین تاییەتمەندییا سۆزداریا (پەرۆشى) یى بەرامبەر خۆشتقییا خۆ بەرھەم دەینیت دگەل دیارکرن ئەگەرئ سەرەکییا پەیدا بوونا (پەرۆشى) یا خۆشتقییى کو ئەو ژى (خۆشتقییا ئەوى - زین) ە:

"ئەز ناچمە تاخى زینا من

لى نەبیت

ناچمە سەیر و سیرانا

داخازا دیتنا وئ نەبیت

ھۆزانقان شانازییى ب کەرامەت و یەربەرزیا نەتەوہبى و کار و کریارین ئەوان دەت.

دەربارەى تاییەتمەندییىن شانازیکرنى ژى وەكى بابەتەكى ئەدەبى، ئەم دشیین د ئەقان خالاندا دیاربکەین(طلیمات و الأشقر، 2011):

ئیک: تیکەلکرنە دگەل مەبەستین دیتر، کو شانازیکرن ب تنى مەبەستەكى دیارکرى بخۆفەناگريت.

دوو: دەربړین و دیارکرن شانازیکرنى ژلایى لۆژیکى و عەقلىقە و دیارکرن ئەوان ئاراستەیان بى زیدەگاڤى، ھزر د تام و چيژا ھونەریدا دکەت.

سى: شانازیکرن گریدای ستایشکرنى یە.

چوار: شانازیکرن گەلەك رویدانان دیاردکەت و دگەل ناقونیشانین ناقونیشانین پشکدار د روویداناندا.

پینچ: ھەروەسا ھەلچوونین دەروونى یین ھۆزانقانى دیاردکەت، ئەف چەندە ژى نابیئە ھەقىشکییەك دناقبەرا ھەردو بابەتین (شانازیکرن و شلەزانین دەروونى) یدا.

شەش: شانازیکرن ژلایى ھونەریقە جودا کرنا وینەیین زیندى و لڤۆکە.

ھەر ل دەسپیکا ژيانا مروفايەتیى ھەست ب ئەقى گرنگییى ھاتیەکرن نەخاسمە د ھۆزانیدا، لەوما "ھەر ژ کەقندا ھۆزانقان شانازییى ب نازایەتى و قەھرەمانى و بەرگرییى و شیانین ھەقپکییا باب و باپیران و تیتال و ھۆز و پۆل و کارىگەرییا خۆ کرىە"(اللامى، 1985) و ئەو شانازییا ھۆزانقانى د ھۆزانا خۆدا دیاردکەت، ئەو شانازیکرنە ئەوا ژ تیتالین جقاكى کو ھۆزانقان تیدا دژیت ھاتیە دروستکرن، کو شانازییى بخۆ و دەروونى خۆ و باب و باپیران و نەتەواخۆ ب باشیىى دکەت(اللامى، 1985)، چونكى شانازیکرن وەكى بابەتەكى ئەدەبى

دوو دیاردەیین دەروونى و خۆیەتییا دەربړین و دەرئیخستنى ب ناقى (سروشتى و ھەلچوونى) ھەنە، کو دبنەرەتدا کریارین درکپیکرنینە ب ئارمانجا

گەر هات و هاتمه دیتن

لجھێ زینی لێنەبیتن

هەمی بیژن ..

ئەف نەبیتن

ئەف نەبیتن

ئەف نەبیتن .. " (سەلمان کوفلی، 1988:

56)

2-2- خۆمەزنکرڤ:

خۆمەزنکرڤ وهکی ئێک ژ تاییه تمەندییڤڤ سیمپۆلۆژیا سۆزان ل دەف ھۆزانقانی ب رپکا ھەردوو سۆزڤڤ کەسایەتی (قیان و حەژڤکرڤ) و ئیش و نازاری (خەمگینی و خەریببوون) بەرامبەر (خۆشتقییخۆ و دیاردەیا خیانەت و خۆفرۆشییڤ) ھاتیە پوهنکرڤ.

- ھۆزانا (چاقید تە):

ل ئەقیرئ ھۆزانقان ب ئەگەرئ خەریببوون بۆ دیدارا خۆشتقییخۆ، دبیڤڤڤڤ (خۆمەزنکرڤ) خۆ بەرامبەر خۆشتقییخۆ رادگە ھینیت، چونکی دئیش و نازارەکا دەروونییا زڤدە دا دژیت تیھنڤڤڤڤ عەشقا ئەوڤیە و دخوازیت پیکەکا مەیا خۆشی و ئەقینڤڤڤ قەخۆت وب ھیقیا رۆناھییا ئەوئ عەشقییە کا چەوا پەلاتینک عەشقا رۆناھییڤ، کو(ئەزئ سۆفی/مەی/ ئەزئ سەرکڤیشئ کاروانئ ئەقینی/ پەلاتینک) گرنگترڤڤڤ نیشانەنە ئەوڤڤڤ ژلایڤ ھۆزانقانیفە بەرجەستە دبن و بووینە نیشانکرڤ بۆ بابەتئ (خۆمەزنکرڤ) ب ئەگەرئ ھەستکرڤ ب بەیژی و زالبوونئ ب سەر ئاستەنگ و نەخۆشییڤڤڤ ئەقینی و دویربوون و خەریبڤیا خۆشتقییڤ، ئەقە ژئ ب ئەگەرئ قیانا ئەوی (ئەقینی) یە بۆ خۆشتقییخۆ کو ھەتا چ رادە ھۆگرئ ئەقینا ئەوڤیە و ئامادەبە خۆ بکەتە قوربان بۆ ئەقئ چەندئ، دیسان گرنگترڤڤڤ ھۆکارڤڤڤ دروستبوونا (خۆمەزنکرڤ) وەکی (دئ بەرزەبم) و دویربوون و خەریببوون و رڤژەیا

دەلالە تڤڤڤ تاییه تمەندییڤڤ سۆزدارڤیا (خۆمەزنکرڤ) ئ

ل بەرامبەر خۆشتقییخۆ رادگە ھینیت:

"چاقید تە،

مینا مزگەفتئ

ھندی نقیژا لئ بکەم

ئەزئ سۆفی ھەر دئ ئیمئ

مینا سویلاف و جوجەلا

ئەقئ تەحرئ ..

ئەزئ تڤڤڤڤ ھەر دئ ئیمئ

مینا پەرداغەکا پرمە

ئەقئ دلئ ماکا خەما

دئ بسەر داكەم

ھندی ھشیار ئەز نەشیمئ

مینا ستیرا گە لاڤیژئ

ئەزئ سەرکڤیشئ کاروانئ ئەقینی یئ

ل دوی داڤید روناھیئ نەچم

دئ بەرزەبم

ل تارڤستانا قئ ھەرڤمئ

مینا چرای لتارڤستانئ

یئ د چرڤسکن

ئەزئ مریدئ روناھیئ

نابڤژبە من

چەوا نەبم پەلاتینکەک

خوب ئاقیمئ؟! " (سەلمان کوفلی، 1988: 63-64)

2-3- گلەیی و گازندە:

تاییه تمەندییا گلەیی و گازندئ ل دەف ھۆزانقانی ب رپکا سۆزا ئیش و نازاری (تورپەبوون و خەمگینی و کەربڤژقەبوونئ) ل بەرامبەر (لاوازی و سەرنەکەفتنا گەلی، ئاغا و کاربەدەستڤڤڤ کوردان، دیاردەیا ب زۆر ب شویدانا کچکئ، خراپڤیا رەوشا ژیانئ، خیانەت و خۆفرۆشییا ھندەک ژ کوردان) ھاتیە نیشاندان.

- ھۆزانا (پۆژ):

دیسان د ئەق ھۆزانیدا ھۆزانفان (گلەیی و گازندە) یاخۆ ب شیوەیەکی راستەوخۆ ئاراستەیی ھندەك ئاغا و کاربەدەستین وەلاتی دکەت کو ھەرگیز ئەو نەخەمخۆرن بەرامبەر ئاریشەیی خەلکی، بەلکو ب تئیل دویف بەرژەو ھەندییین خۆییین تاییەت سەرەدەریی دکەن، چونکی ئاقبری وەسا دبیینت ئەف جورین مروۆقان خیانەتکار و بی باوەر و بی وەفان بەرامبەر گلەیی خو، کو ل ئەقیری نیشانەییین (ئاقابونا پۆژا گەش/ شەف ئاغا) ئەو نیشانەنە ئەوین ھۆزانفانی د ھۆزانیدا دیاردکەت و نیشانکرینە ژبو (گلەیی و گازندی) ژ سیستەمی فەرمانرەواییین، لۆمەیا ئاغا و کاربەدەستین وەلاتی دکەت، چونکی ئەف چەندە بویە ئەگەرئ زیانگەھاندن و ئازار و ستەمین ئەوان بەرامبەر میللەتی، بەھانە ژیی خیانەت و بی باوەرییا ئەوانە، لەوما وەکو دو پیلین سۆزدارییا ھۆزانفانی دبە نیشانەییین سیمیۆلۆژی بو نیشاندا تاییەتمەندیییین سۆزدارییا (گلەیی و گازندی) و بابەتی پەرۆشی و دەلالەت و رادی دەلالەتان دداتە دیارکرن، ھەر وەسا ئەگەرئ پەیدابوونا (گازندی) ژ ئەوان ئاغا و کاربەدەستان ل دەف ئەوی پاشقەمان و نەلقین و بزاقتەکرن (نقستن، نەلقین، خەوا پۆژی) یە.

"کەفن . . کەفن

دەمی ھەیفانە

گاڤا پۆژا گەش د ئاقابو

شەف ئاغا بو

مروۆف و ئازەل بونە ئیک

نوینەر ناردن کوچکا پۆژی

گوتنی

کوچکا خو بیینە

پاشابە . . ل میرگەھی روینە

ئەم نەویرین

ل تاری بی دیو تژینە

پوژی گوتنی . .

ئەقیندار دویریی نەیین

ل سەر ھزر و بیرا نەمین

نزانن یار چەند د شریین

ھەر دی نفن

ئو ئالفن

ئو . . نەلفا . .

خەوا پۆژی یا شریینە" (سەلمان کوفلی، 1988: 15 -

16)

2-4- شانازیکرن:

شانازیکرن ب ریکا سۆزا کەسایەتی (قیان و

حەژیکرنی) ل دور (کورپی خو و خوشتقی خو و

ئەقین و جوانییا ئەوی و شەھیدی نیشتمانی)

ھاتیە کرن.

- ھۆزانا (کورپی من):

د ئەقان چەند دیرین ھۆزانیدا ھۆزانفان

شانازییەکا زیدە ب کورپی خو دبەت و دیاردکەت

ھەرچەندە کورپی ئەوی ھیژ بچیکە و د ژین ھەفت

یان ھەشت سالییندایە، بەلئ گیانەکی خەباتکەرییی

ل دەف ھەمی و خو وەك خەباتکەر نیشانددەت، ئەف

چەندە ژ دەرتەنجامی بارەکی ئەرینییە ئەو ژ

ئازایەتی و بویرییا کورپی ئەوی، دەربریین وەکی

(قەکەت تۆلا مامزا خو تۆلا پۆژا دە ھزار سیار/ تۆلا

شرینی ژ شاھ قەکەت خوینا مەموی بەرزەنەکەت)

ئەو نیشانەنە ئەوین ھۆزانفانی د ھۆزانا خۆدا

نیشاندایە و دبە نیشانکری بو راکەھاندنا

(شانازیکرن) ب کورپی خو، ژبەر ھەلویستی ئەوییی

بیروۆ بەرامبەر نیشتمانی و میللەتی خو، کو

گیانەکی شۆرەشگیری ل دەف ئەوی ھەیی، کو

کاربەرترین پیلا سۆزدارییا (شانازیکرن) پینە ل دەف

ھۆزانفانی:

"کورپی من

ھەفت سالی . . ھەشتە

دقیتن جەنگی گاوور بکەت

بەقەينىت ل ناف گىلەشوكا ئەژدەھاك و بەكروكا) بەرجەستەكەرىيە و نىشانكەرىيە بۇ (شانازىكرن) ئ ب كورپى خۇ، ژبەر ھەلوپىستى ئەويىيى پىرۇز بەرامبەر نىشتىمانى و مىللەتى خۇ، كو گيانەكى شۇرەشگىپى دەق ئەوى ھەيە، ئەف چەندە ئى بەلگەنە بۇ ئەقى (شانازىكرن) ئ و ھىز و كارىگەرىيا يىلپىن سۆزدارىيا ھۆزىنقانى رادگەھىنن دگەل ديارىكرنا ئەگەرى سەرەككىيا (شانازىكرن) ئ ئەو ئى (ب شەقەينىت جەرگى دوژمن) و ھەلوپىستىت پىرۇزە: "دقپىتن ..

تەرپەت داقتىت شوكا راتەقەينىت نىچىرقانىت قان كەقۇكا ياربا بەكت وەك زارۇكا ئان .. ب شەقەينىت جەرگى دوژمن ئان بىتتە نارنجوكەك بىقەيت ل ناف گىلەشوكا ئەژدەھاك و بەكروكا" (سەلمان كوڧلى، 1988: 12-13)

تەقتەقوكا دەبانجوكا ھەر مشت بەكت ل سەر سەنگەرا ھىپش بەكت قەكت تۇلا مامزا خو تۇلا رۇزا دە ھزار سىيار ھاتىنە سەرگەلىيى زاخو تۇلا شرىنى ژشاھ قەكت خويىنا مەموى بەرزەنەكتە" (سەلمان كوڧلى، 1988: 12)

د ئەقى پارچىدا ھۆزىنقان ب رەنگەكى ئاشكرا و بوپرانەتر ب ھەمان پىلا سۆزدارىيا بەرى نوكة بەردەوام دىت و تەنانت ب ھىزەكا زىدەتر ئى ئەقى شانازىيى بەرھەم دەينىت و دياردەكت سەرەپاى بچىكىيا ژىيى ئەوى، بەلى قىانا ئەوى بەرامبەر وەلاتى مەزنى و ئەقە ئى جەھى شانازىيەكا مەزنى بۇ ھۆزىنقانى، ئەف چەندە دەرىپىنى ژ وىژدان و ھىزەكا زىدەيا ھۆزىنقانى و ھەستىارىيا ئەوى ل دور بابەتى دەكت، كو دووبارە ھۆزىنقان د ھۆزىنقا ھندەك نىشانەيىن وەكى (دقپىتن راتەقەينىت نىچىرقانىت قان كەقۇكا/ ئان بىتتە نارنجوكەك

سەرجمى ھۆزىنان	ساخلەتىن يىكھاتەيىن سۆزدارىيىن	ھژمارا ھۆزىنى	رېژەي%
(16)	گلەيى و گازندە	6	37%
	شانازىكرن	4	25%
	پەرۇشى	3	19%
	خۇمەزىكرن	3	19%

ئەنجام

رەنگەكى چالاك و كارىگەرى پشكدارىيى د بەرھەمەيىنانا ساخلەتىن يىكھاتەيىن سۆزدارى (پەرۇشى، خۇمەزىكرن، گلەيى و گازندى، شانازىكرن) ئىدا دكەن، كو ھەردوو سۇزا (قىان و ھەزىكرنى، ئىش و ئازار و تورپەيى – كەربۇيىقەبونى) ب شىوہەكى زىدەتر و چالاكتر ھاتىنە بكارەيىنان ب

1- ب شىوہەيەكى گشتى د ھۆزىنقانىدا ھەرسى جۇرىن سۇزا (قىان و ھەزىكرنى، ئىش و ئازار و تورپەيى – كەربۇيىقەبونى، ھەزىكرن و كەربۇيىقەبونى – قىان و كەربۇيىقەبونى يىكقە) ب

بەراوردکردن دگەل جوړئ سیبئ کو سۆزا (حەژیکرن و کەربژئقە بوونئ - قیان و کەربژئقە بوونئ) یه.

2- ساخلە تین پیکهاتە یین سۆزداریا (پەرۆشی، شانازیکن) ئ نه بنتی ب ئەگەرئ سۆزە کا حەژیکرن و قیان و کەیفخۆشیی یان سۆزە کا ئیش و ئازاری دروست دبن، بەلکو هەندە کجاران هەردوو جوړپن سۆزئ پیکه پشکداریی د ساخلە تین پیکهاتە یین سۆزداریا پەرۆشی و شانازیکنیدا دکەن دناق دەقین هۆزانین هۆزانفانی ناڤریدا.

3- هەر چوار ساخلە تین پیکهاتە یین سۆزدار (پەرۆشی، خۆمەزنکر، گلهیی و گازندئ، شانازیکن) یئ ب گشتی د هۆزانین هۆزانفانیدا ل دور بابە تین (جقاک، نیشتمانی و نەتە وهیی، ئەقینی) دزقن.

4- ژ سەرجه مئ (16) هۆزانین ئەقئ دیوانئ، ساخلە تین گلهیی و گازندئ ریزەیا هەرە مەزن بخۆقە گرتیبە دناق هۆزانیدا کو (37%) یه ب پلا ئیکئ دەیتە هژماردن، بەلن ساخلە تین شانازیکنئ ب ریزەیا (25%) یه و ب پلا دوویئ دەیت و هەرئیک ژ ساخلە تین خۆمەزنکر و پەرۆشیی ب ریزەیا (19%) یه ب پلا سیبئ دەین ژ سەرجه مئ هەمی هۆزانین ئەوئ دیوانئ، ئەف چەندە ژئ دزقیتە قە بۆ ئەوان کاودانین ژیان و ژیارا جقاکئ کوردی کو تاکئ کورد ب گشتی و هۆزانقان ب تاییەتی د بارە کئ گەلەک هەستیاردا دژیا.

بەراوردکردن، ح، 1992، الفخر والحامسه، ط5، ب.م.ط: دار المعارف، 9.

اللامی، ع، 1985، الأدب العربي فی الأحواز، ب.ط، بغداد: دار الحریه للطباعه، منشورات وزاره الثقافه و الاعلام، 166-169.

بدوی، أ، 1996، أسس النقد الأدبی عند العرب، ب.ط، القاہرہ: دار النهضه مصر للطباعه والنشر، 219.

بوملحم، ع، 1970، فی الأدب و فنونہ، ب.ط، صیدا - لبنان: المطبعه العصریه للطباعه، 61-62.

حمداوی، ج، 2015، الاتجاهات السیمیوطیقیه - التيارات والمدارس السیمیوطیقیه فی الثقافه الغربیه، ط1، ب.م.ط: مکتبه المیقف، 124.

خضر، ف، 2004، عناصر الابداع الفنی فی شعر ابن زیدون، ب.ط، الکویت، 18.

سعدیه، ن، 2016، التحلیل السیمیائی والخطاب، ط1، لبنان: عالم الکتب الحدیث للنشر والتوزیع، 142-143، 148.

سمیسم، و، -----، فن العتاب فی الشعر الاموی (جریر الفرزدق - الراعی النهیری) أنموذجاً، ب.ط، ب.م.ط، 445-446.

طیقات، غ و الأشقر، ع، 2011، الأدب الجاهلی قضاياه - أغراچه - أعلامه - فنونہ، ط5، سوریه: دار الفکر، 163، 166، 189-193.

عزام، م، ----، المصطلح النقدي فی التراپ الأدبی، ب.ط، سوریه: دار الشؤون، 339.

علی (ابن منقور)، أ، 2003، معجم لسان العرب، ط4، مصر: دار الحدیپ، 30-33، 36-37، 39-40، 344.

معلوف، ل، 2011، المنجد فی اللغه والاعلام، گ44، بیروت - لبنان: دار المشرق، 208.

منصور، ط و الشرفاوی، أ، 2003، أسس علم النفس العام، ب.ط، القاہرہ: المکتبه الانجیلو المصریه، 480.

نبوی، ع، 2006، دراسات فی الأدب الجاهلی، مؤسسە المختار للنشر والتوزیع، ط1، القاہرہ: مؤسسە المختار للنشر والتوزیع، 135.

بەراوردکردن دگەل جوړئ سیبئ کو سۆزا (حەژیکرن و کەربژئقە بوونئ - قیان و کەربژئقە بوونئ) یه.

2- ساخلە تین پیکهاتە یین سۆزداریا (پەرۆشی، شانازیکن) ئ نه بنتی ب ئەگەرئ سۆزە کا حەژیکرن و قیان و کەیفخۆشیی یان سۆزە کا ئیش و ئازاری دروست دبن، بەلکو هەندە کجاران هەردوو جوړپن سۆزئ پیکه پشکداریی د ساخلە تین پیکهاتە یین سۆزداریا پەرۆشی و شانازیکنیدا دکەن دناق دەقین هۆزانین هۆزانفانی ناڤریدا.

3- هەر چوار ساخلە تین پیکهاتە یین سۆزدار (پەرۆشی، خۆمەزنکر، گلهیی و گازندئ، شانازیکن) یئ ب گشتی د هۆزانین هۆزانفانیدا ل دور بابە تین (جقاک، نیشتمانی و نەتە وهیی، ئەقینی) دزقن.

4- ژ سەرجه مئ (16) هۆزانین ئەقئ دیوانئ، ساخلە تین گلهیی و گازندئ ریزەیا هەرە مەزن بخۆقە گرتیبە دناق هۆزانیدا کو (37%) یه ب پلا ئیکئ دەیتە هژماردن، بەلن ساخلە تین شانازیکنئ ب ریزەیا (25%) یه و ب پلا دوویئ دەیت و هەرئیک ژ ساخلە تین خۆمەزنکر و پەرۆشیی ب ریزەیا (19%) یه ب پلا سیبئ دەین ژ سەرجه مئ هەمی هۆزانین ئەوئ دیوانئ، ئەف چەندە ژئ دزقیتە قە بۆ ئەوان کاودانین ژیان و ژیارا جقاکئ کوردی کو تاکئ کورد ب گشتی و هۆزانقان ب تاییەتی د بارە کئ گەلەک هەستیاردا دژیا.

ژیدەر

- پەرتوووک:

النعالی، أ، 2000، الشکوی والعتاب، گ1، الکویت: مجلس الوطنی للثقافه والفنون والأدب، 13.

الخفاجی، م، 1949، عبدالله ابن المعتز، ب.ط، مصر: مکتبه الحسین التجاریه، 75.

الزاهی، ف، 2003، النص والجسد والتأویل، ط1، مغرب (أفريقيا الشرق)، 43-44.

مليزه، ع، 2015-2016، سيميائيه أهواو في روايه "2084 حكايه العربي الأخير" لواسيني الأعرج، رساله الماجستير، جامعه أكلی محند أولحاج - البويره، الجزائر، كليه الاداب واللغات.
مليكه، ب، 2014، سيميائيه أهواو في روايه مالك الحزين لأبراهيم أصلان، رساله الماجستير، جامعه 8 ماي 1945 قاله، الجزائر، كليه الاداب و اللغات.

- گوفار:

المجمعي، م و الاحبابي، ع، 2016، التواجع والكبرياو عند شعراو العرب ما قبل الاسلام (نصوص مختاره)، مجله الدراسات التاريخيه و الحضاريه (مجله علميه محكمه)، العدد 25، المجلد 8، 429.
اللهيبي، ب، 2013، الفخر في شعر الأخضر اللهبي، مجله جامعه كركوك، العدد 3، المجلد 8، 3.
بغداد، ع، 2019، السيميائيات من العمل الى الهوى - قراوه في كتاب سيميائيه الاهواو لغريماص و فوتتاني، مجله بحوب سيميائيه، العدد 14، المجلد 8، 28.
جواد، ا، 2011، أساليب الپواب والعقاب و أهميتها في علميه التعلم، مجله الجامعه الاسلاميه، العدد 3، المجلد 26، 415.
حميد، ه، 2019، العاگفه موجوعا سيميائيا قراوه في خگايات النبي الأعقم محمد صلى الله و عليه وسلم، المجله الفصليه محكمه، العدد 30، المجلد 8، 103.
رباعه، م، 2018، سيمياو العواگف: قراوه في قصيده (نام الخلی) للأسود بن يعفر، مجله اتحاد الجامعات العربيه للأدب، العدد 1، المجلد 15، 328.
سعدون، ن، 2010، أنساق التقبل في الفخر بالشعر عند المخجرمين الاسلاميين، مجله كليه التربيه الاساسيه، العدد 61، 2.
سوركتي، ح و ادريس، خ، 2014، موجوعات شعر السجون في العصر العباسي - الشكوى والعتاب انموذجا، مجله العلوم الأنسانيه، العدد 3، المجلد 15، 2-3.

- نامه يين نه كاديمي:

أحمد، ر، 1985، المناقجات في الجاهليه و صدر ألاملام، رساله الماجستير، جامعه بغداد، كليه الاداب.
أمين، ه، 2000، الفنون الأدبيه في العصر العباسي، رساله الماجستير، جامعه السليمانيه، كليه اللغات.
الرشود، خ، 2017، كتاب مصارع العشاق للسراج القاري: دراسه سيميائيه، رساله الدكتوراه، جامعه اليرموك، اربد - الاردن، كليه الاداب.
المحمادي، ح، 1435-1436هـ، أسلوب العتاب في التربيه الاسلاميه وتگبيقاته في الاسره والمدرسه، رساله الماجستير، جامعه أم القرى، المملكه العربيه السعوديه، كليه التربيه.
بعزيز، س و فراق، م، 2017-2018، سيميائيه أهواو في روايه "شوق الدرويش" لحمور زياده، رساله الماجستير، جامعه العربي بن مهيدى - أم البواقي، الجزائر، كليه الاداب و اللغات.
بوعلاق، ه، 2017، سيميائيه أهواو في روايه "حبيبي داعشى" لهاجر عبدالصمد، رساله الماجستير، جامعه 08 ماي 1945 قاله، كليه الاداب و اللغات.
ستيتي، س، 2012-2013، فنيه التشكيل الفجائي وسيروره الحكايه في روايه أمير ل"واسيني الأعراج"، رساله دكتوراه، جامعه سگيف 2، كليه الاداب و اللغات.
سميره، د و رقيه، ح، 2018-2019، سيمياو أهواو في ديوان "بشار بن برد"، رساله الماجستير، جامعه محمد خيضر بسكره، الجزائر، كليه الاداب و اللغات.
سهام، ب و صراح، ب، 2017-2018، جماليات التكرار في ديوان "هل تسمعين سهيل أحزاني" نزار قباني نموذجا، رساله الماجستير، جامعه عبدالرحمن ميره بجايه، كليه الاداب و اللغات.
طراكي، ص و مباركى، س، 2013-2014، عاطفه الصمت في روايه - بحر الصمت - لياسمينه صالح، رساله الماجستير، جامعه بجايه، كليه الاداب و اللغات.
عباس، ر، 2007-2008، صوره الفخر والهجاو في شعر النقائص، رساله الماجستير، جامعه الخرطوم، كليه الاداب.

ألهواو: من الموقع (مجلة الاپر) الالكترونيه، العدد 24 (2016)، ژ نه في سايتي هاتيه وه رگرتن:
https://www.researchgate.net/profile/Alawi_Al-Malgami/publication/321029605_symyayyt_alhzn_fy_dywan_mbt_da_lbka_akhr_drast_fy_dw_symyayyt_alahwa/links/5c618a59299bf1d14cbcb661/symyayyt-alhzn-fy-dywan-mbt-da-lbka-akhr-drast-fy-dw-symyayyt-alahwa.pdf?origin=publication_detail
 النجلاو، ا، 2020/12/1، تعريف الشعر بصفه عامه - الشعر العربي، ژ نه في سايتي هاتيه وه رگرتن:
https://rafiwriter34.blogspot.com/2019/06/blog-post_21.html
 ستيتي، س، 2020/11/30، سيميائييه الأهواو - مداخله مقدمه لليوم الدراسي: الروايه الجزائريه في قل المناهج النقدية المعاصره: من الموقع (DSpace Home) الالكترونيه، ژ نه في سايتي هاتيه وه رگرتن:
<http://dspace.univ-msila.dz:8080/xmlui/handle/123456789/9567>
 همدان، س، 2020/11/30، كلام عن الكبرياء و عزه النفس: من الموقع (موجوع) الالكترونيه، ژ نه في سايتي هاتيه وه رگرتن:
<https://mawdoo3.com>

شكر، ك و مصطفى، ح، 2014، العتاب والشكوى في قصائد على بن الجهم، islam Medeniyeti Arastirmalari Dergisi, The journal of Islamic Civilization Studies, Cilt 1, Sayi 1.
 لطيف، ح، 2012، الفخر بين الذات و الاخر قراوه في شعر قبس الخطيم، مجله جامعه زي قار، العدد3، المجلد 7، 2-3، 4-8.
 مسبو، س و حاجيزاده، أ، 2018، المؤتلق والمختلف في فخر أبي فراس الحمداني و طلب املي، مجله الاداب - ملحق، العدد 127، 720، 741-742.

- ديوان:

كوفلي، س، 1988، وهرنه نه فيني، ژبه لآقكرنا نه مينداریا گشتی یا رؤشنبیری و لاوان ل دهقرا كوردستاني، 12-13، 15-16، 56، 63-64.

- سايتين نه نته رنيتي:

المطامي، ع، 2020/11/26، سيميائييه الحزن في ديوان (مبتدا لباو اخر): دراسه في چوو سيميائييه

الخلاصة

يعتبر موضوع سيمياء العواطف احدي اهم الموضوعات في حياتنا اليومية و كذلك اصبح موضوعا قيما في العديد من المواضيع النقدية الادبية الحديثة. ان سيمياء العواطف تتجسد في النصوص الادبية عامة و النصوص الشعرية بصورة خاصة ذلك لان العاطفة احدي اهم العناصر الفنية في النصوص الادبية بصورة عامة و النصوص الشعرية بصورة خاصة لانها تحمل في طياتها معنى و دلالة خاصة و لهذا الغرض ارتأينا ان ندرس هذا الموضوع من مرصد النقد السيميولوجي لغرض ايضاح دلالة العلامة اللغوية و مكوناتها مثل (الشوق، الكبرياء، العتاب، الفخر). من ناحية اخرى فان اهمية هذه الدراسة تظهر بانها المحاولة الاولى في هذا الموضوع في النقد الادبي الكردي و يشكل هذا العامل، الدافع الرئيسي لهذه الدراسة الموسومة ب(سيمياء العواطف في ديوان-تعالوا الى العشق-لشاعر سلمان الكوفلي). و تم تحليل هذا الموضوع حسب الية بيانية لايضاح الخصائص التكوينية للعاطفة مثل (الشوق، الكبرياء، العتاب، الفخر) في اليدوان المذكور.

و في الجانب التطبيقي لهذه الدراسة، قمنا بتحليل الخصائص التحليلية للعواطف في القصائد و مدى تعالقتها الدلالي مع العلامات اللغوية الاخرى المكونة للدلالة الشعرية في القصائد و في الاخير تبين لنا بانه يوجد التعدد العاطفي في هذه القصائد متجليا في نوعين و هما (الحب و اللام) مع وجود قوة عاطفية كبيرة في القصائد المذكورة و كذلك تبين لنا بان خاصية عاطفة (العتاب) قد تجسدت بصورة كبيرة في هذه القصائد و قد اتت كلا من خاصيتي (الشوق و الكبرياء) في المرتبة الاخيرة في هذه القصائد.

الكلمات المفاتيح: العاطفة، القصيدة، سيمياء العواطف، الصفات التكوينية للعواطف، النفسي، سلمان الكوفلي.

(THE SEMIOTICS OF EMOTIONS IN A LITERARY WORK – COME TO LOVE - BY THE POET SALMAN AL-KOUFLI)

Dawlat Mohammed Ahmed* and Nizar Salman Taher**

*Dept. of Kurdish Language, Faculty of Humanities, University of Zakho, Kurdistan Region-Iraq

**Dept. of Kurdish Language, College of Basic Education, University of Zakho, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

The subject of the semiotics of emotions is one of the most important topics in our daily life, it has also become a valuable topic in many modern topics of literary criticism, Poetics in particular, because it carries with it a special meaning and significance, and for this purpose, we decided to study this topic from the semiological Criticism showing the purpose of clarifying the significance of the linguistic sign and its components such as (longing, pride, admonition, and pride). On the other hand, the importance of this study shows that it is the first attempt on this subject in Kurdish literary criticism, and this factor constitutes the main motive for this study, which is tagged with (The semiotics of emotions in a literary work – Come to Love - by the poet Salman Al-Koufli). This topic was analyzed according to a graphic mechanism to clarify the formative characteristics of emotion such as (longing, pride, admonition, and pride) in the aforementioned handbook.

On the practical part of this study, we analyzed the analytical characteristics of emotions in poems and the extent of their semantic relationship with other linguistic signs constituting the poetic significance in poems. The presence of a great emotional force in the mentioned poems, as well as it became clear to us that the characteristic of (admonition) emotion has been greatly embodied in these poems, and the two properties (longing and pride) came last in these poems.

Keywords: Emotion, Poem, Semiotics of Emotions, Formative qualities of Emotions, Psychology, Salman Al-Koufli.

KEYWORDS: Emotion, Poem, Semiotics of Emotions, Formative qualities of Emotions, Psychology, Salman Al-Koufli.

"په‌رسفا هندهك كۆمىنت و په‌سه‌يارىن گرنىگ"

1- ده‌ر به‌ره‌ى كۆمىنتىن (21- 23) د لاپه‌را (7) و كۆمىنتىن (38- 39، 41) د لاپه‌را (11) ىدا، ل دوىف نه‌و ژىده‌رى هاتىه بكاره‌ىنان و هسا هاتىه و هه‌ر گرتن .

2- ده‌ر به‌ره‌ى كۆمىنتىن (27، 29، 33) د لاپه‌را (10) ىدا، نه‌ف قالا هىيا دگه‌ل ناڤى نفىسه‌رى هاتىه، واته سال نىنه و بى ساله.